

JÄMSTÄLLDHETS
MYNDIGHETEN

NSPM.

Nationella samordningen mot
prostitution och människohandel

SEXUELL EXPLOATERING

- det här bör alla som arbetar
med ungdomar veta

BIDRA TILL ATT FÖREBYGGA SEXUELL EXPLOATERING

Alla barn i Sverige har rätt till kroppslig integritet och att bestämma över sin egen sexualitet. De har rätt till ett liv utan sexuell exploatering, sexuella övergrepp och våld.

Du som arbetar med barn och unga kan bidra till att förebygga sexuell exploatering och upptäcka om någon behöver stöd. Den här broschyren är till dig. Här får du grundläggande kunskap om sexuell exploatering av barn och unga i Sverige. Du som vill veta mer kan också ta del av vår fördjupade kunskapsöversikt.

Bakom broschyren står NSPM, den nationella samordningen mot prostitution och människohandel, som är en del av Jämställdhetsmyndigheten. NSPM samordnar arbetet i Sverige mot sexuell exploatering av barn, prostitution och människohandel för alla ändamål.

Jämställdhetsmyndigheten oktober 2023

Dnr: ALLM 2023/269

Illustrationer: Kajsa Eldsten

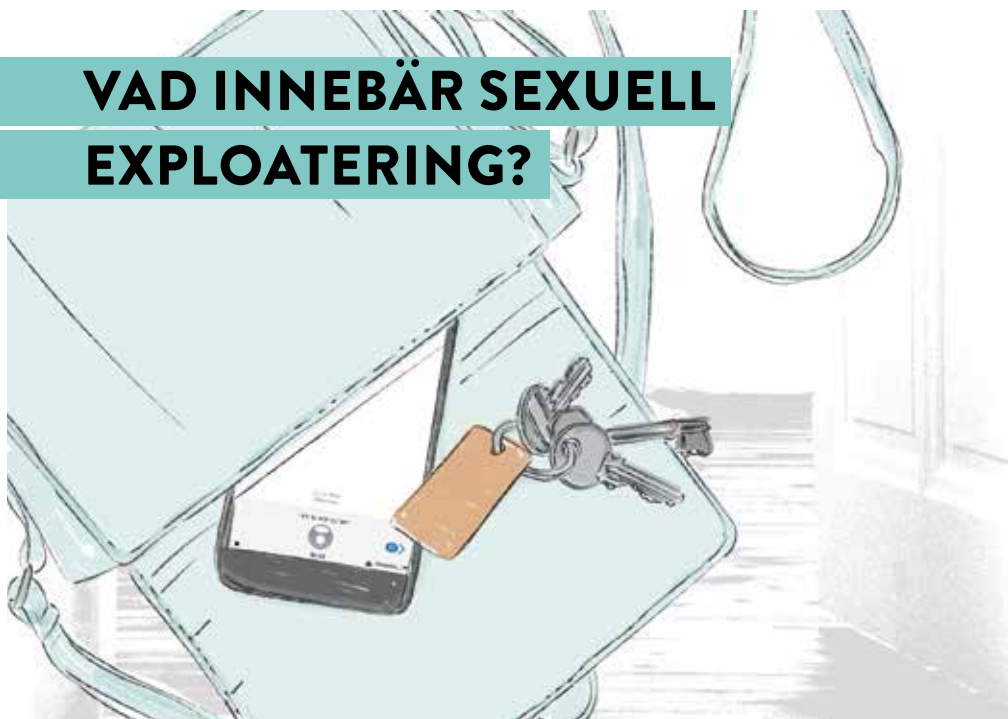
Vid frågor om publikationen kontakta: nspm@jamstalldhetsmyndigheten.se

SEXUELL EXPLOATERING AV BARN OCH UNGA

- Vad innebär sexuell exploatering?
- Hur vanligt är det med sexuell exploatering?
- Hur påverkar den digitala utvecklingen?
- Vad säger lagen?
- Hur kan vi förebygga, upptäcka och bemöta?

VAD INNEBÄR SEXUELL EXPLOATERING?

● Ett samlingsbegrepp

Sexuell exploatering av barn är ett samlingsbegrepp för olika former av sexuella övergrepp där någon form av betalning sker i samband med övergreppet. Ersättningen kan vara pengar men även andra former av ersättning som exempelvis alkohol, cigaretter, narkotika, resor, gåvor, mat eller boende. Kontakterna tas ofta digitalt, men det kan även ske via kompisar, på uteställen, i gatumiljö eller genom att någon annan förmedlat kontakten.

Begreppet sexuell exploatering omfattar den som utnyttjas, men även den som utnyttjar någon, eller den som tjänar pengar på att andra utnyttjas. För att få stopp på utnyttjandet så behöver insatser riktas mot de som exploaterar andra sexuellt. Det är alltid den som begår brotten som bär ansvaret, och som har möjlighet att förhindra övergreppen.

Förändringsarbetet börjar med tidigt förebyggande insatser och att skapa en samtyckeskultur hos alla barn och unga. Det betyder att sex och relationer ska bygga på lyhördhet, ömsesidighet och fri vilja.

HUR VANLIGT ÄR DET MED SEXUELL EXPLOATERING?

● **Barn och unga som utnyttjas för sexuell exploatering**

Sedan 2004 har den nationella studien Unga, sex och internet genomförts i årskurs tre på gymnasiet. Där tillfrågas unga om de någon gång har "sålt sexuella tjänster". Andelen unga som utnyttjas har legat relativt jämt över tid.

Runt 1 av 100 har svarat att de har erfarenhet av att "sälja sexuella tjänster" vid minst ett tillfälle. De flesta är 14-15 år första gången de utnyttjas. Bland unga är det ungefär lika många killar och tjejer som har erfarenhet av att utnyttjas för sexuell exploatering. Studier visar även att transpersoner är särskilt utsatta.

En dryg fjärdedel av de unga har även erfarenheter av att kontaktas av vuxna i sexuellt syfte. Tjejer har betydligt ofta dessa erfarenheter än killar. Allra vanligast är det bland de elever som inte identifierar sig som tjej eller kille. Det är också vanligt att unga varit med om att någon försökt pressa dem till att göra något sexuellt eller bett dem att skicka bilder på sig själva där de var nakna eller lättklädda.

● Barn och unga som är särskilt utsatta

Befolkningsstudier och studier som sker i skolmiljö når sällan särskilt riskutsatta grupper. Det kan handla om unga med erfarenhet av diskriminering, eller unga som lever i en utsatt miljö. De kan utnyttjas av andra som också befinner sig i en liknande situation. Vuxna kan också aktivt leta upp unga som befinner sig i en utsatt livssituation. Dessa grupper utsätts i högre utsträckning än andra unga:

- Barn och unga med erfarenhet av sexuella övergrepp
- HBTQI-ungdomar
- Boendeplacerade unga
- Ensamkommande unga
- Ungar med neuropsykiatriska och intellektuella funktionsnedsättningar
- Ungar med alkohol- och drogmissbruk

För unga som på olika sätt bryter mot normer, eller som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, är sårbarheten särskilt stor. Konsekvenserna kan också bli särskilt allvarliga om närstående inte stöttar de unga.

88 procent av flickorna och **36 procent** av pojkarna, med erfarenhet av att exploateras sexuellt, har även varit utsatta för andra former av sexuella övergrepp tidigare i livet.

● Hur påverkas barn och unga av att exploateras sexuellt?

Det är vanligt att barn och unga som varit utsatta för sexuell exploatering även har varit utsatta för andra former av sexuella övergrepp. Vid sexuell exploatering kan barn och unga reagera med symtom på kris och trauma. Vanliga reaktioner efter sexuella övergrepp kan vara problem med sömn och mat, bristande koncentrationsförmåga, magont, huvudvärk eller att tappa intresse för aktiviteter. Det kan också leda till svårigheter att reglera känslor och att känna tillit till andra. I vissa fall utvecklar de posttraumatiskt stressyndrom (PTSD).

Övergripping som sker på nätet kan vara minst lika traumatiserande som ett fysiskt övergripping. Många gånger upplever barnet en ökad stress på grund av att bilderna och filmer finns kvar och att övergrippingen därför kan få fortsatt spridning. Barn och unga kan lägga skulden på sig själva och behöva hjälp i att förstå att det inte är deras fel. De kan också behöva stöd från vuxna i att skyddas från att hamna i situationer där de utsätts för fler utnyttjanden.

● **Barn och unga som exploaterar andra sexuellt**

Det finns få studier som frågar om erfarenhet av att själv betala för sexuella handlingar, särskilt när det gäller unga. De unga i årskurs tre på gymnasiet, som har erfarenheter av att exploateras sexuellt, uppger att den som gett betalningen oftast varit en pojke eller man. Många gånger var personen under 25 år.

Folkhälsomyndigheten har gjort en studie om sexualitet och hälsa med unga och en studie med vuxna. 3 procent av de unga svarade att de någon gång hade "gett ersättning för sex". Andelen var högre bland killar än bland tjejer. Bland vuxna var det nästan 1 av 10 män och 1 av 200 kvinnor. Det var vanligare att ha gett ersättning för sexuella handlingar utomlands än i Sverige.

Den största gemensamma nämnaren bland personer som exploaterar andra sexuellt är kön. Det är män och killar i alla åldersgrupper och med olika social bakgrund.

Personer som utnyttjar andra för sexuell exploatering

- **65 procent** av unga med erfarenheter av sexuell exploatering uppger att personen som betalat dem var under 25 år.
- **85 procent** uppger att det var en pojke eller man som betalade.
- **5 procent** av killarna och **1 procent** av tjejerna i åldern 16-29 år uppger att de själva någon gång har "gett ersättning för sex".

HUR PÅVERKAR DEN DIGITALA UTVECKLINGEN?

● Den digitala utvecklingen förändrar tillvägagångssätten

I takt med den digitala utvecklingen så förändras även tillvägagångssätten för den sexuella exploateringen. Kontakter kan tas via olika digitala plattformar och sexuellt material sprids digitalt. Digital teknik kan även användas för att begå själva övergreppen. Alla sociala medier som används för att kommunicera med andra människor kan också användas för att kontakta barn och unga i sexuella syften.

Personer som kontaktar barn och unga kan använda sig av grooming. De försöker först bli vän med barnet eller ungdomen för att vinna förtroende, för att sedan begå sexuella övergrepp. De kan använda sig av smicker, tjat, övertalning och mutor. De kan även hota unga om att något kommer hända den unge själv eller dess närstående. Ofta används bilder som ungdomen redan har skickat som utpressning. För unga som fått sina bilder eller filmer spridda finns praktisk hjälp att få för att ta ner materialet från nätet.

Sociala sajter och appar

Nätet är den vanligaste kontaktvägen för unga som har utsatts för sexuell exploatering. Kontakter kan tas på sociala medier, communities samt dejting- och sexsajter. Men det kan också ske genom appar som yngre barn använder för att spela.

Annonssidor

På nätet finns det annonser som uttalat förmedlar sexuella tjänster. Sidorna drivs ofta från utlandet. Det är främst vuxna som annonserar på dessa sidor. Det är inte säkert att personen själv lagt upp annonsen. Det kan finnas någon annan som tjänar pengar på utnyttjandet. Det kan handla om både koppleri och människohandel

Sugardejting

Det har blivit vanligare med så kallade sugardejtingsidor. Sugardejting innebär att en äldre person, ofta en man, ger ersättning för att dejta en yngre person. Det kan handla om att betala för presenter, resor eller liknande. Upplägget bygger på att någon som har mer pengar utnyttjar någon som har mindre pengar. Ofta finns en förväntan om att det ska leda till sex. Att betala någon för att ha sex är en form av sexköp, även om det kallas sugardejting.

Spridning av nudes

Ungas nakenbilder, nudes, kan även spridas via så kallade Exposekonton. Det är konton där barn och unga blir uthängda med bilder och personuppgifter i syfte att kränka eller utpressa personen. Det förekommer även att framför allt män och killar byter, säljer och köper unga tjejers intima läckta bilder och filmer i låsta nätforum. Även tjejer kan bidra till spridning av andras läckta bilder som ett sätt att utsätta någon.

Försäljning av pornografiskt material

Det finns betalplattformar som ska syfta till att användare skapar och delar kreativt material, men som används för att dela pornografiskt innehåll. Andra kan teckna prenumerationer eller betala för materialet. Den som publicerar mer explicit material får ofta fler följare och tjänar mer pengar. Unga vuxna riskerar där att utnyttjas för att själva producera och sprida sexuellt material.

Livesända sexuella övergrepp mot barn

Livesända övergrepp av barn innebär att någon beställer och regisserar övergrepp på barn. Övergreppen utförs sedan antingen av någon i barnets närhet, eller genom att barnet förmås att utföra sexuella övergreppshandlingar mot sig själv. Det förekommer att övergreppsmaterial som bilder och filmer sedan sprids via slutna forum på nätet. Sexuellt brott mot barn kan lagföras i Sverige även om brotten skett utomlands.

VAD SÄGER LAGEN?

● Rättväsendet avgör brottsrubriceringen

Sexuell exploatering är inte en egen brottsrubricering. För den som har utsatts så kan det vara svårt att veta exakt vilket brott det gäller. Men den unge själv, eller du som vuxen, behöver inte veta. Om brottet anmäls är det upp till rättväsendet att avgöra vilken brottsrubricering det gäller. Det viktiga att ta fasta på är om ett barn eller en ungdom varit med om något sexuellt som hen inte samtyckt till.

Några brottsrubriceringar vid sexuell exploatering:

- Våldtäkt
- Köp av sexuell tjänst
- Utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling
- Utnyttjande av barn för sexuell posering
- Kontakt med barn i sexuellt syfte
- Barnpornografi (dokumenterade sexuella övergrepp mot barn)
- Koppleri
- Människohandel

Våldtäkt

Sedan 2018 finns en sexualbrottslagstiftning där sex behöver bygga på samtycke, annars är det en våldtäkt. Samtycke innebär att sex ska ske av fri vilja. Sex ska kännas bra för alla inblandade - före, under och efteråt. Frivillighet kan visas både genom ord och genom kroppsspråk. Den som vill ha sex med någon behöver ta reda på vad den andra personen vill. Att ha sex med någon som inte deltar frivilligt är en våldtäkt.

Ett barn under 15 år kan aldrig samtycka till sex. Att betala någon som är under 15 år för sex är därför våldtäkt mot barn. Det gäller även om det sker digitalt, till exempel genom sexuella övergrepp som filmas och sänds i realtid.

Vid köp av sexuella handlingar av någon som är utsatt för människohandel så kan brottet dömas som våldtäkt eller oaktsam våldtäkt, eftersom det anses vara uppenbart att den som utnyttjats inte har kunnat samtycka.

Köp av sexuell tjänst

Köp av sexuella tjänster är när en person ger någon form av ersättning för att utnyttja någon som är över 18 år för samlag eller motsvarande handlingar. Påföljden för köp av sexuella tjänster är på fängelsnivå. I Sverige är det olagligt att betala för sexuella handlingar, men inte att ta emot betalning.

Utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling

När barn mellan 15 och 17 år utnyttjas för sexköp så heter brottet 'utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling'. En skillnad mot köp av sexuell tjänst är att vid sexualbrott mot barn så är barnet alltid målsägande i en rättsprocess.

Andra brott som sker digitalt

Andra brott som sker digitalt kan till exempel rubriceras som utnyttjande av barn för sexuell posering eller kontakt med barn i sexuellt. Det kan även handla om dokumenterade sexuella övergreppsbilder på barn, vilket i lagen kallas barnpornografibrott.

Koppleri och människohandel

Om någon tjänar pengar på att någon annan utnyttjas för sexuell exploatering så kan det handla om koppleri eller människohandel. Det kan exempelvis vara en partner som utsätter någon i en nära relation.

Människohandel sker oftast genom att personer som är bosatta i andra länder förs till Sverige för att utnyttjas. Människohandel kan även ske inom Sverige, eller genom att unga från Sverige förs utomlands. Det kan till exempel handla om att föras utomlands för att ingå tvångsäktenskap.

HUR KAN VI FÖREBYGGA, UPPTÄCKA OCH BEMÖTA?

● Prata ihop er på arbetsplatsen

För att få exploateringen att upphöra behöver vi både arbeta förebyggande - och upptäcka de barn som redan utsatts. Det finns olika sätt att göra skillnad. En bra början kan vara att öka kunskapen om problemet och att prata ihop er på arbetsplatsen om hur ni jobbar med frågorna. Här får du några tips.

Tips för att förebygga

- **Samtala med unga själva.** Ta del av deras erfarenheter och idéer om hur vi skapar en samtyckeskultur. Använd filmen och stödmaterialet Låt inte tystnaden tala för att komma i gång. Där finns även tips på andra material att använda.
- **Gör det till en fråga som rör alla.** Att arbeta med dem som finns runtomkring den som utsätter eller den som utsatts brukar kallas för "åskådarperspektiv". Övergrepp kan bara förekomma så länge ingen reagerar!
- **Utmana könsstereotyper.** Prata om normer och vilka förväntningar som kan finnas på oss utifrån till exempel kön och sexualitet.
- **Kroka arm med andra professioner lokalt.** Ta stöd av handboken Inget att vänta på. Den hjälper er att utveckla ett förebyggande arbete i fem steg.

Tips för att upptäcka

- **Inkludera i ”bredare” frågor.** Ta med exempel på sexuell exploatering när ni arbetar med våld eller i arbetet med sexualitet, samtycke och relationer. Ta upp både frågor om utnyttjande och utsatthet. Informera unga om var de kan vända sig för hjälp om de behöver.
- **Fråga systematiskt.** Ta rutinmässigt med frågorna i enkäter, i inledande samtal eller i sammanhang där ni frågar om hälsa och mående. Det finns även färdiga frågeformulär att använda. Genom att fråga alla så behöver inte någon undra varför just hen får frågan. Ni riskerar inte heller att missa att ställa frågan till någon som hade behövt få frågan.

- **Ställ konkreta frågor.** När vi frågar om olika former av våld måste vi vara konkreta och ge tydliga exempel. Exempel på hur du kan fråga om sexuell exploatering:

Har du fått pengar, mat, boende, alkohol eller något annat för att ha sex med någon?

Har det hänt att du haft sex med någon som sen inte känts okej?

Tror du att du någon gång har pressat eller tvingat någon annan att ha sex?

Har du delat andras nudes, eller fått dina nudes delade?

Tips för att bemöta och stödja

- **Lyssna på barn och unga som berättar.** Många barn berättar inte för vuxna om sina erfarenheter, utan vänder sig i första hand till vänner. Unga som söker hjälp för utsatthet för sexuell exploatering gör det ofta först när de är unga vuxna. Om någon har berättat för dig om erfarenhet av sexuell exploatering så är det ett förtroende. Bekräfta gärna att det var bra att den unge berättade. Det viktigaste är att du visar att du tror på den unge och kommer göra det du kan för att hjälpa hen.
- **Erbjud stöd.** För att veta vad du kan göra om någon berättar om erfarenheter av exploatering så undersök gärna innan vilket stöd som finns att tillgå lokalt. Kanske finns det redan pågående vård- eller stödinsatser, men den unge behöver hjälp att berätta om exploateringen? Om du hänvisar till stöd i en ny verksamhet för den unge så kan du behöva hjälpa till att ta kontakt. För att den unge inte ska känna sig avvissad efter att ha berättat kan det vara bra att även du finns kvar en period.

Kontakt med socialtjänst, polis och stödverksamheter

- Enligt Socialtjänstlagen har den som arbetar i en verksamhet som berör barn och unga skyldighet att genast anmäla till socialtjänsten om de i sitt arbete får vetskap om att, eller misstänker att, ett barn far illa. Anmälnings-skyldigheten gäller även alla verksamheter inom hälso- och sjukvård, socialtjänst, kriminalvård och polis. Även privatpersoner och andra har möjlighet att göra orosanmälan.
- Du som arbetar med barn under 18 år och som misstänker att ett barn far illa genom sexuell exploatering kan använda dig av verksamhetens ordinarie rutiner för anmälan till socialtjänsten.
- Brott som barnet har varit utsatt för bör anmälas till polis. Socialtjänsten har ett utpekat ansvar att göra en polisanmälan, såvida de inte bedömer att det strider mot barnets bästa. Inom Barnahus finns möjlighet till samverkan kring barn vid sexuella övergrepp.
- Unga som är över 18 år behöver själva ansöka om insatser från socialtjänsten. Unga kan också själva göra en polisanmälan, men kan behöva information om vad som kan vara ett brott och hur rättsprocessen fungerar. De kan också ta kontakt med exempelvis elevhälsa, ungdomsmottagning, vårdcentral, specialiserade verksamheter eller stödlinjer för vård och stöd.

STÖD FRÅN

JÄMSTÄLLDHETSMYNDIGHETEN

På webben finns kunskap och metodstöd samlat. Du som vill veta mer om exploatering kan använda dig av:

- Den pedagogiska handledningen till filmen "Låt inte tystnaden tala" - för arbete i en grupp med unga.
- Handboken Inget att vänta på som ger konkret vägledning för hur ett systematiskt och kunskapsbaserat våldsförebyggande arbete kan genomföras i fem steg.
- Webbutbildningen Sexuell exploatering av barn, prostitution och människohandel som ger grundläggande kunskap om olika former av exploatering.
- Tre litteraturöversikter som beskriver utvärderade förebyggande metoder gällande: våldsförebyggande arbete, sexuell exploatering samt hedersrelaterat våld och förtryck.
- Kampanjmaterial och informationssatsningar mot exploatering: Låt inte tystnaden tala, Resekurage, Polare eller Groomare och Before you go!
- Manual vid misstanke om människohandel som beskriver stöd- och skyddsprocess för offer för människohandel i Sverige

Källor: I den fördjupade kunskapsöversikten Sexuell exploatering av barn och unga kan du läsa mer och ta del av källhänvisningar.

● Kontakta **NSPM.**

Webb: nspm.jamstalldhetsmyndigheten.se

E-post: nspm@jamstalldhetsmyndigheten.se

Nationell stödtelefon: 020-390 000

Stödtelefonen är bemannad dagtid på vardagar.

Du som i ditt arbete kommer i kontakt med sexuell exploatering av barn, prostitution och människohandel kan ringa den nationella stödtelefonen som drivs av NSPM för mer information och vägledning.

**JÄMSTÄLLDHETS
MYNDIGHETEN**

NSPM.

**Nationella samordningen mot
prostitution och människohandel**

Jämställdhetsmyndigheten | Box 73, 424 22 Angered | Besöksadress: Angereds torg 9
031-392 90 00 | info@jamstalldhetsmyndigheten.se | www.jamstalldhetsmyndigheten.se